ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 64 ՏԱՍՆԵՒԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Ուրբաթ 12 Ապրիլի 1896 Ուրբաթ 12 Ապրիլի ՏԱՍՆԵՒԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 64

Տարեկան 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ. ամիսը՝ 1 ր., համար՝ 5 կ.
Բաժանորդ գրւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը։

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція «Норъ-Даръ» կամ Tiflis Rédaction «Nor-Dar».

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը։ Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուներով։ Յայտարարութիւնների բառին 2 կ., ռեկլամների համար կրկնապատիկ

ՍՈՖԻԱ, ԳԱԲՐԻԷԼ ՄԱՏԻՆԵԱՆՆԵՐԸ և ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ցաւօք սրտի յայտնում են ծանօթներին և բարեկամներին, առաջինը իւր սիրելի ամուսնու, երկրորդը՝ իւր թանկագին եղբօր և վերջինը խմբի յուշարար

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱՏԻՆԵԱՆԻ

մահը։ Ամբիծքը կըկատարուի շաբաթ, ապրիլի 13-ին, երեկ. 7 ժամին, իսկ թաղումը տեղի կունենայ ապրիլի 14-ին, կիրակի օրը, Ոսկերիչների փողոցից № 14 դէպի Վանքի առաջ եկեղեցին և այնտեղից Խոջիվանքի գերեզմանատունը։

(443) 2—1

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՊՕՂՈՍԵԱՆ և ԳԱԲՐԻԷԼ ԴԱՒԹԵԱՆ ՊԱՐՈՆՋԱՆԲԷԳԵԱՆՆԵՐԸ ցաւօք սրտի յայտնելով առաջինը իւր աղջկայ, իսկ երկրորդը քրոջ

ԷՖԵՄԻԱ ԴԱՒԹ. ՊԱՐՈՆՋԱՆԲԷԳԵԱՆԻ

վաղահաս մահը, որ տեղի է ունեցել ապրիլի 9-ին, երեկոյեան 9 ժամին, խնդրում են ծանօթներին և ազգականներին ներկայ լինել յուղարկաւորութեան, որ տեղի կունենայ ապրիլի 14-ին, առաւօտեան 10 ժամին, իւր բնակարանից (Միքայէլեան փողոցի և Մադերեան փողոցի անկիւն, Մադերի տունը) դէպի Վանքի առաջ եկեղեցին և այնտեղից դէպի Խոջիվանքի գերեզմանատունը։

Ամբիծքը կըկատարուի ապրիլի 12-ին և 13-ին, երեկոյեան 7 ժամին։

(441) 2—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդող. — Հայ գիւղացու տնտեսական վիճակը։
Մի նոր շարժում Սպանիայում։
Քրոնիկոն.—Մուրղաբի վարարումն։ Ձիւն։ Ոչխարաբուծութեան կարիքներ։ Շամախուց։ Գանձակից։ Սիմֆերոպոլից։ Ախալքալաքից։ Գիմնազիօններ և պրոգիմնազիօններ Ռուսիայում։
Մամուլի շուրջը։
Դաւիթ և իւր քաջագործութիւնները։
Թղթակցութիւններ.—Նամակ Իտալիայից - Միլան։
Քաղաքական. — Վերջին տեղեկութիւններ Թիւրքիայի գործերի մասին։ Քաղաքական լուրեր։
Հեռագրներ։
Բանասիրական. — Հոգեկան զգացմունքները մանկական հասակում։ Կանանց խնդրի շուրջը։
Տեղեկատու.
Յայտարարութիւններ։

Թիֆլիս, 11 ապրիլի, 1896 թ.

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Շատ անգամ առիթ ենք ունեցել խօսելու մեր գիւղական ժողովրդի աննախանձելի վիճակի մասին։ Տըպուած բազմաթիւ թղթակցութիւնները գիւղական կեանքից և գիւղական պատկերները ցոյց են տալիս միայն, որ հայ գիւղացին «լաւ օր» չի տեսնում իւր կեանքում. հողը և իւր անդուլ աշխատանքը նըրան ամենաչնչին ապահովութիւն էլ չեն մատակարարում. նա աշխատում է ամբողջ տարին օրն ի բուն, բայց անդադար գանգատւում է աղքատութիւնից, միշտ տնքում է պարտքի տակ և գերի է վաշխառուների ձեռքին։

Գիւղացուն այդ վիճակի մէջ պահողը տգիտութիւնն է ի հարկէ, աղքատութիւնն, որ տիրում է հենց նրա ապրուստ հայթհայթող միջոցներին և ձեռքերին։

Չափազանցութիւն չի լինիլ, եթէ ասենք, որ մեր գիւղացիները մարդկային ուժից վեր աշխատանք են գործ դնում իրենց դաշտի ու անասունների վրայ։ Գարունը բացուելուց մինչև ձմեռ նստելը մեր գիւղացին հանգստ չի հանում, անկողին չի մտնում, քնում է լծան վրայ, սայլի գլխին, կամ պալթանի շուրջում, աշխատում է թէ գիշեր և թէ ցերեկ, բայց վերջը, այդքան աշխատանքի պտուղը էլի չոր հացն է և անսպառ պարտքը։ Բայց մի հայ գիւղին հարևան գերմանական կոլոնիայի բնակիչը աշխատում է անհամեմատ աւելի քիչ, նա չի զրկւում քնից, վայելում է ժամանակին տաք կերակուր, սակայն հայ գիւղացուց շատ աւելի ապահով է և երջանիկ իւր կեանքում։

Այդ խոշոր տարբերութեան պատճառը միայն հողի շատութիւնը կամ բերրիութիւնը համարել՝ սխալ կըլինէր, որովհետև եթէ շատ գիւղերի վերաբերեալ արդարացի է այդ պատճառը, շատերի վերաբերեալ բոլորովին անհիմն է այդ, քանի որ գիւղեր, մինչև անգամ գաւառներ ունենք, որոնք թէ՛ ընդարձակ և թէ պարարտ էլ հողեր ունեն, բայց էլի տնտեսական նոյն աննախանձելի վիճակի մէջ են գտնւում։ Այդ խոշոր տարբերութեան գլխաւոր պատճառը աշխատանքի անկանոնութիւնն է, որին զոհ է գնում հայ գիւղացու ժամանակի և աշխատանքի մեծ մասը,

Աշխատանքի նահապետականութիւնից և անկանոնաւորութիւնից առաջացած տնտեսական նեղ վիճակը գիւղացու մէջ արմատացրել է և մի սխալ՝ անմիաբանութեան հոգին. Նա իւր գոյութիւնը ապահովելու միջոցը գտնում է ուրիշին վնասելու մէջ, իւր օգուտը սպասում է հարևանի վնասից և զրկանքներից։ Տգիտութիւնը թոյլ չի տալիս, որ գիւղացին իւր անձնական ապահովութիւնը, իւր շահը որոնէ ընդհանուրի միացած ուժի մէջ։ Օրինակ, նա աւելի լաւ է համարում պարտքով վարձուորներ բռնեցնելու իւր դաշտային և այլ գործերը հոգալու, քան թէ միանալու իւր մերձի հարևանների հետ։ Նա յօժարում է, որ և է վաշխառուից վերցրած փողով իւր կարիքը հոգացող անասունների թիւը լրացնելու, քան թէ իւր ունեցածը միացնելու իրեն նման մերձի ուրիշների ունեցածի հետ։ Միով բանիւ, շատ տեսակ աշխատանքներ, որոնք գիւղացին կարող է դիւրութեամբ գըլուխ բերել միացած ձեռքերով, կատարում է այն փողի միջոցով, որը ձեռք է բերում շատ ծանր պայմաններով։

Իբր գիւղացին մեղաւոր չէ, որ տգէտ է և այդ տգիտութեան շընորհիւ իւր բոլոր աշխատանքի փոխարէն պարտք ու նեղութիւն է վաստակում։ Ոչ ոք չի փորձել մինչև այժմ գիւղացուն շարժելու իւր կանգնած դրութիւնից իրական և օգտաւէտ ճանապարհով. և ո՞վ պիտի անէր այդ. գիւղական ուսուցիչը և քահանան, քանի որ առաջինը ոչ պատրաստութիւն և ոչ էլ միջոց ունի առաջնորդելու, իսկ երկրորդը գիւղացուց աւելի տգէտ է։ Գրքերում և լրագրներում գրուած գիւղացու տնտեսական վիճակին վերաբերեալ յօդուածներն էլ չեն կարող ոչինչ նշանակութիւն ունենալ, քանի որ գիւղացին կարողութիւն չունի տեսական առաջնորդութիւնից օգտուելու. Նրան համոզողը օրինակն է, իրական առաջնորդութիւնը, իսկ գիւղացուն այդպիսի առաջնորդութիւն կարող են ցոյց տալ ձեռնհաս հողատէրերից կազմուած ընկերութիւնները. օրինակ ինչպիսին աշխատում են իրականացնել Գանձակի այգետէրերը կամ հենց այն, որը գոյութիւն ունի Խերսոնի նահանգում և որի պայմանագրութիւնը առաջ է բերուած «Նոր-Դար»-ի այս տարուայ № 59-ի բանասիրականի բաժնում։

Այդ տեսակ ընկերութիւնները կենդանի օրինակով մի կողմից ցոյց կըտան միացեալ ուժի առաւելութիւնը գիւղատնտեսական աշխատանքների մէջ, իսկ միւս կողմից կընտելացնեն նահապետական սարք ու կարգի մէջ բթացած գիւղացուն աշխատանքի նոր ու կանոնաւոր միջոցներին։

ՄԻ ՆՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄ ՍՊԱՆԻԱՅՈՒՄ

(«Նոր-Դար»-ի Պարիզի թղթակցից)

Սպանիայի մէջ մի նոր շարժում է սկսուած երևան գալ, որ ժամանակին կարող է ներքին և արտաքին բարդութիւններ առաջացնել։ Յայտնի է, որ Սպանիան Եւրոպայում լինելով հանդերձ՝

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀՈԳԵԿԱՆ ԶԳԱՑՄՈՒՆՔԸ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՍԱԿՈՒՄ

(Սէրը, նախանձը և այլ կրքերը)

I.

Զանազան բարոյական տանջանքները նոյնպէս յատուկ են մանուկներին, ինչպէս և մեծերին. Ճշմարիտ է, որ մանուկները մեծերի նման չեն ձգտում հարստութեան և փառքի, բայց և այնպէս նրանք մեծ կամակորութեամբ աշխատում են շատ խաղալիկներ ձեռք բերել և հպարտանում են, եթէ դասատանը առաջին աշակերտն են. Նրանք էլ քիչ չեն տանջւում և տխրում, երբ իրենց խաղալիկը կորչում է կամ կոտրւում, ինչպէս և մեծերը, երբ կորցնում են իրենց ձին կամ մի ուրիշ իրեղէն։ Մեծերից ո՞վ չի նկատել երեխայի բարկութիւնը, նախանձը, պատւասիրութիւնը, ամօթխածութիւնը, ինքնասիրութիւնը, ագահութիւնը և այլն։

Նորածին մանկան առաջին պահանջը, որ երկար ժամանակ տիրում է նըրան, ուտելն է. Նրա բոլոր զգացմունքը, տանջանքը և ուրախութիւնը նրա փորումն է կեդրոնացած։ Միայն նրա ախորժակն է, որ նրան հարկադրում է ճանաչել իւր կերակրողին, սրա ձայնը, ձեռքերը, երեսը և այլն։ Մանկան առաջին սէրը կարելի է անուանել որովայնական. վեց ամսական երեխայի ձեռքը եթէ մի բան էք տալիս, նա մի փոքր շօշափելուց յետոյ ուղղակի տանում է բերանը։ Այդ անում է նոյնպէս գոյնզգոյն խաղալիկներ տեսնելիս։ Ի դէպս ասած, շատ անգամ այդ խաղալիկները բերանը տանելով ու ծծելով երեխան թունաւորւում է։ Նրա առաջին սէրը և ատելութիւնը նոյնպէս մեծ կապ ունի ճաշակի հետ. օրինակ եթէ մի որևիցէ դեղատու ամանից դուք տալիս էք անախորժ ու դառը բան ուտելու, այդպիսի ամանով էլ նա ոչինչ չի կամենում ուտել, դառն և անհամեղ դեղերը չի կամենում ընդունել, գդալ տեսնելիս լաց է լինում, իսկ ամենամեծ ագահութեամբ ուտում է քաղցրեղէնները։ Այս բանը շատ անգամ ժառանգական է լինում։

Այսպէս ուրեմն առաջին ժամանակ մանկական կեանքը՝ կատարեալ բուսական է և միմիայն պահանջում է սնունդ և խնամք։

Բացի կերակրի պահանջից, երեխայի մէջ շուտով է արթնանում երկիւղը. դեռևս մօր արգանդում, նա ենթարկւում է ահի ու երկիւղի ներգործութեան, եթէ մայրը պատճառ է ունենում այդպիսի բան զգալու. իսկ նորածինը ամեն մի նոր ձայնից, ամեն մի անծանօթ երես տեսնելիս լաց է լինում և վախենում։ Մի փոքր մեծանալով, ոտների վրայ կանգնեցնելիս, նա աշխատում է մի որևիցէ բանից բռնել և եթէ այդ ժամանակ ձեռքերով օղ էք կապում նրա շուրջը, նա աւելի համարձակ է դառնում իւր շարժողութեան մէջ։ Շատ անգամ առաջին կանգնելուց և վայր ընկնելուց յետոյ նա շատ զգոյշ է լինում, նախադասում է սողալ կամ չոչ անել։ Երեխայի վախկոտութիւնը, մինչև տասն ամսական լինելը, աւելի նկատելի է լսելու, քան թէ տեսնելու կողմից։ Այդ հասակում նրանք վախենում են ամպերի գոռալուց և չեն զգում կայծակի ցոլալը. յետոյ այդ երևոյթը թէև թուլանում է, բայց երեք տարեկան հասակից նորից սաստկանում է երկչոտութիւնը ամպերի գոռալուց. այդ երևի շրջապատող մեծերի ներգործութիւնից է. այդ երկիւղը համարեա ժառանգական է. յիշենք, որ երբ մարդկութիւնը վայրենի էր, անզէն և անօգնական, ենթարկուած բնութեան ահեղ երևոյթներին, նա ամպերի որոտումը և կայծակի փայլն ու պայթումը բացատրում էր ինչպէս երկնքի բարկութիւն։

Մասնաւորապէս թոյլ, անառողջ և նուաղած ծնողների որդիքը աւելի ջըղային լինելով, աւելի են ցոյց տալիս երկչոտութիւն. դրա վրայ եթէ աւելացնենք վատ կրթութիւնը, զանազան այլանդակ պատմութիւնները քաջքերի, ալքերի և այլ այսպիսի երևակայութիւնը վառող և տանջող առասպելաբանութիւնները, ապա հասկանալի է, որ այդպիսի բաները երեխին գցում են սարսափի ու տագնապի մէջ։ Շատ անգամ մի յանկարծակի, մի անսպասելի հանգամանք երեխին երկիւղի ենթարկելով, նրա մէջ առաջ է բերում թուլացկոտութիւն, զանազան հոգեկան հիւանդութիւններ և կորստաբեր ցաւեր։ Ամենահասարակ մարդիկն էլ գիտեն, որ երեխային վախեցնելը շատ վնասակար է, իսկ մեր գիւղացիների ասելով, «շատ մեղք է»։ Օրինակներ և պատահած դէպքեր շատ-շատ են թէ կեանքի և թէ գրականութեան մէջ։ Նոյնպէս անյայտ չէ, որ երբ երեխային մօտեցնելով դագաղին կամեցել են, որ նա ննջեցեալին հրաժարական ողջոյն տայ,—դրանից յետոյ միմիայն վախից նա սաստիկ տկարացել է և մեռել։ Երևակայեցէք այն երեխայի դրութիւնը, երբ նրա փոքրիկ գլուխը լիքն է զանազան պատմութիւններով աւազակների, մարդագայլերի և զանազան պատահած ու չպատահած բաների վրայ, և նրան պառկեցնում են անկողնի մէջ ու մութը հանգցնում. նրա երևակայութիւնը վառւում է, դիտեցած ահեղի պատկերները ընդունում են այլանդակ ձևեր, նա սկսում է դողալ և տագնապահար լինել, քրտինքը պատում է նրան, շնչառութիւնը դժուարանում է, ծանրանում, երբեմն աչքերը չռած նայում է մի անկիւնին, երբեմն գլուխը կոխում է բարձի տակ և երկար տանջուելուց ու յոգնելուց յետոյ ընկնում է անհանգիստ քնի մէջ։ Երբեմն այս երկչոտութիւնը տեւում է մինչև երիտասարդական հասակը։ Սրա տեսակներից է նոյնպէս քնի կամ երազի մէջ վախենալը, երբ երեխան յանկարծ լաց լինելով արթնանում է։ Այս երևոյթը շատ անգամ կրկնւում է մի ընտանիքի բոլոր երեխաների մէջ։ Տարաբաղդաբար շատ է պատահում, որ ծնողները, մերձաւորները և կրթողները չեն հասկանում բանի էութիւնը, չգիտեն, որ դա հոգու և մարմնի թուլութեան նշան է, որ դրանից կարող են առաջ գալ շատ հիւանդութիւններ, որ այդ երևոյթի պատճառը ինքը երեխան չէ, որի հետ խիստ կըայսպէս ասած եւրոպացի չէ, Նրա քաղաքական, ընկերական կազմակերպութիւնը ամենաբիրտ անհաւասարութիւններ է բովանդակում, և այսօրուայ Սպանիան շատ էլ չի տարբերւում Փիլիպպոսի Սպանիայից։ Երիտասարդների մի ստուար բազմութիւն Սպանիայի այդ ընկած դրութիւնը վերագրում է նրա պետական կազմակերպութեան, ուստի աշխատում է պետական այդ կազմակերպութիւնը փոխել և այլ հիմունքների վրայ դնել։

Այն կազմակերպութիւնը, որ կուզէր տալ Սպանիային այդ երիտասարդութիւնը—հասարակապետութիւնն է։ Ուրեմն Սպանիայի հասարակապետականներն այժմ սկսել են շարժուել։ Թէև այդ կուսակցութիւնը վաղուց գոյութիւն ունէր, սակայն նա զանազան մանր խմբերի բաժանուած՝ գործում էր առանձին առանձին, առանց մի ընդհանուր կապի և ուղղութեան, և յաճախ իրարու գործողութիւնը չէզոքացնում, շնորհիւ իր մանր կուսակցական կռիւների։

Հասարակապետականները գիտակից լինելով իրենց ոյժերի ջլատման աղէտալի հետևանքին ընդհանուր յաղթութեան նկատմամբ, վերջերս կոնգրէս գումարեցին Մադրիդի մէջ և որոշեցին.

1) Ապագայում կուսակցական կռիւներով չպարապել, իրարու չհայհոյել մամուլի միջոցով և ամեն կուսակցութիւն կարող է իր դաւանած վարդապետութիւնների ծաւալումը առաջ տանել, առանց աշխատելու միւս կուսակցութիւնների գործունէութիւնը սղոցելու, ոչնչացնելու։ Իրենք իրենց բոլոր ճիգը պիտի թափեն հասարակապետութեան հաստատութեան համար, և երբ յաղթող կլինեն, այն ժամանակ միայն կարող են պայքարել իրենց մէջ, թէ հասարակապետութեանն ինչպիսի կազմակերպութիւն պիտի տալ։

2) Որպէսզի մրցման տեղիք չտան, որոշել են, որ բոլոր հասարակապետական կուսակցութիւնները ձեռնպահ մնան և թեկնածուներ չներկայացնեն առաջիկայ ընտրութիւնների ժամանակ։

Սպանիական հասարակապետականների այս երկրորդ որոշումը մի մեծ սխալ է, որովհետև հասարակական իշխանութիւնը (Pouvoir Public) իրենց ձեռքն առնելով իրենք աւելի միջոց կունենան իրենց նպատակին հասնելու, քան ձեռնպահ մնալով։

Աւելորդ չի լինիլ գիտնալ, որ Սպանիայի հասարակապետականները չորս կուսակցութեան են բաժանուած.

1) Կեդրոնացման գաղափարակիցներ։ Սրանք չափաւոր հասարակապետականների կուսակցութիւնն են կազմում և նրանց պարագլուխն է Սալմերոն։ Այս կուսակցութիւնն ուզում է հասարակապետութիւնը հաստատել առանց բռնի միջոցների—յեղափոխութեան դիմելու։ Սրանք կըցանկանային, որ Սպանիան հասարակապետական դառնար, բայց միապետութեան չափ կեդրոնացած։

2) Երկրորդ խումբը դաշնակցականներն են որոնց պարագլուխն է Մարգալ։ Սրանք կուզէին, որ հասարակապետական Սպանիան նահանգական ինքնավարական կազմակերպութիւն ունենար, հակառակ առաջինների։

3) Յեղափոխական հասարակապետականներ։ Սրանք համոզուած են, որ ներկայ պայմանների մէջ խաղաղ պայքարով չի կարելի իրենց ցանկացածին հասնել, ուստի քարոզում են յեղափոխութեան դիմել, իբրև ազդու և միակ փրկարար միջոց հասարակապետութեան յաղթութեան։ Այս կուսակցութեան գըլուխն էր ողբացեալ Զօրիլլան։

4) Հասարակապետականների չորրորդ կուսակցութիւն կազմողը հնարաւորականներն (possibiliste) են։ Սրանք աւելի թէօրիստները են, քան պայքարի մարդիկ։ Իրենք շատ խնդիրներում ներկայ կառավարութեան ձեն ընդունում են։ Սրանք հասարակապետականների պատահականներն են։

Ուրեմն Սպանիայում տեղի է ունենում մի համակրելի շարժում, որ հետաքրքրութիւնից զուրկ չէ։

Յաջողութիւն պայքարողներին։

Ս. Սապահ-Գիւլեան։

Պարիզ։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

«Նոր-Դար»-ի երէկուայ համարում հաղորդեցինք Մուրղաբ գետի վարարումից Մերվ քաղաքին սպառնացող վըտանգի մասին, որից սարսափած բընակիչներից շատերը թողնում են քաղաքն ու հեռանում։ Մեզ հասած նամակներից իմանում ենք, որ գետի այդ անսովոր վարարման պատճառը վերագրւում է աւղանացիներին։Բանն այն է, որ Մերվ քաղաքից 120 վերստ հեռաւորութեամբ գտնուող Սարըըր-Բանդ կոչուած գիւղաքաղաքի առաջով մի մեծ ջուր է հոսում, որ Մուրղաբ գետից բաժանուած է պատնէշով. խօսւում է որ աւղանացիները չար դիտաւորութեան քանդել են այդ պատնէշը, որպէսզի այդ երկու ահռելի գետերը միանալով ջրահեղձ անեն ամբողջ Մերվի գաւառը։

—

Մեզ հասած տեղեկութիւններից իմանում ենք, որ ապրիլի 5-ից սկսած Ախալքալաքից մինչև Ախալցխա և Բորժոմ ձիւն է գալիս։ Ախալցխայում և Բորժոմում ձիւնը հալւում է։ Վերջին օրերս Բորժոմի գծի վրայ մօտ կէս վերստ տարածութեամբ հող էր թափուել, բայց այժմս հողը մաքրուած է և երկաթուղու շարունակական հաղորդակցութիւնը վերականգնած է ապրիլի 9-ից։

—

Կովկասի Կայսերական գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ մի յանձնաժողով է կազմուած, որ սոյն ապրիլի 27-ին նշանակուած իւր նիստի մէջ զբաղուելու է անդրկովկասեան ոչխարաբուծութեան կարիքների քննութեամբ։ Նիստին կարող են մասնակցել այդ խընդիրը քննել ցանկացող ոչխարաբոյծներ։

—

ՇԱՄԱԽԻՑ.—Նոցին Մեծութիւնների թագադրութեան հանդիսին ներկայ գըտնուելու համար քաղաքիս կողմից պատգամաւոր է նշանակուած պ. Ալ. Հալաջեան, իսկ գիւղերի կողմից—Մադրասա գիւղի տանուտէր պ. Յար. Էֆենդեան։

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ.—Մարտի 9-ին քաղաքային իրաւատուների ժողով կայացաւ, ուր որոշուեցաւ քաղաքագլխի, վարչութեան անդամների և այլ պաշտօնատար անձերի ռոճիկները։

Շուտով կըկայանայ քաղաքագլխի և վարչութեան երկու անդամների ընտրութիւնը։

—

ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ.—Մարտի 31-ին տեղիս ժողովարանի դահլիճում թատերասէրների խումբը ներկայացրեց Սունդուկեանցի «Պէպօ» կոմեդիան և Արարատեանցի «Սուտ ճգնաւոր» վոդևիլը։ Ներկայացումը բաւական աջող էր։ Ներկայացմանը մասնակցում էին՝ օր. Տէր-Աստուածատուրեան, տիկիններ՝ Ն. Բունիաթեան, Յովհաննիսեան և պ. պ. Ս. Մովսիսեան, Բ. Բաղդասարեան, Ս. Յովհաննիսեան, Ս. Եղիզարեան, Գ. Մէժլումեան և Մելիք-Դադայեան։ Դահլիճը ծայրէ ի ծայր լիքն էր հասարակութեամբ. ուրախութիւնն ընդհանուր էր և ինչպէս չուրախանային, երբ ամբողջ տարիներով խրուած առևտրական հաշիւների մէջ՝ հազիւ հազ առիթ էր ներկայացել սրտի և մտքի պահանջներին գոհացում տալու։ Մեզ համար առանձնապէս ուրախալին այն է, որ հայ կինն այստեղ էլ ազատօրէն բեմ է դուրս գալիս։ Անշուշտ անցեալ ու այս տարուայ յաջողութիւնը մեծ առհաւատչեայ է այն բանին, որ Ասխաբադի հայ հասարակութիւնն այսուհետև լիովին պիտի ըմբռնէ գնահատել թատրոնի նշանակութիւնը։ Ի սրտէ ցանկանում ենք, որ այս ներկայացումը վերջինը չլինի։

—

ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼԻՑ.—Մի քանի տարիներից ի վեր Սիմֆերոպոլի հայ երիտասարդները խմբագրելով կանոնադրութիւն մի ընթերցարան բանալու և դիմելով նահանգապետին, արդէն ստացել էին թոյլտւութիւն. գիսաւոր աստղի պէս երբեմն փայլելով և երբեմն խաւարելով, ընթերցարանի միայն անունն էր մնում, իսկ թոյլտւութեան պաշտօնական թուղթը ձեռքից ձեռք անցնելով անյայտանում է։ Ընթերցարանի պահպանութեան համար 3-ական րուբլի վճարող անդամները զլանում են վըճարել իրենց տուրքը և ընթերցարանը մեռելութեան է դատապարտւում։ Մի քանի անգամ փորձեցին այդ օգտակար գործը նորից կենդանացնել, բայց... հայի անուեր է»-ը արգելք էր հանդիսանում։ Ահա, այս դայթակղութեան քարը մէջտեղից վերացրեց գեր. Խորէն Ստեփանէն, որ մարտի 31-ին, պատարագից յետոյ, եկաւ ուսումնարանի դահլիճը. նրան հետևեցին 30—35 ծխականներ (եթէ նախապէս ծանուցագրեր ուղարկուէին ժողովրդին՝ մենք հաւատացած ենք, որ 150—200 հոգի ներկայ կըլինէր)։ Գեր. սրբազանը խօսեց ընթերցարանի նշանակութեան մասին. ինքը անդամ գրուելով՝ առաջարկեց նոյնը հասարակութեան որև տեղն ու տեղը 3-ական րուբլի վճարով 28—30 անդամներ գրուեցին։ Որովհետև օրէնքի առաջ տեղիս դպրոցների հոգաբարձութիւնն է պատասխանատու, ինչպէս որ յայտնեց ժողովրդականներից մէկը—պ. Սերովբէ Գ. Մխիրեանը, այս պատճառով գեր. սրբազանը պարտք դրեց հոգաբարձութեան վրայ, որ նորից դիմեն ուր հարկն է և պաշտօնական թղթի պատճէնը ձեռք բերելուց յետոյ՝ ընթերցարանը կարգի բերեն։ Յարգելի հոգաբարձուները խոստացան դպրոցի մէջ ընթերցարանի համար սենեակներ յատկացնել և գործի գլուխ բերելուն ոչ մի ջանք չխնայել։

—

31-ն յունուարի 1892 թ. ռուսաց ամբողջ կայսրութեան մէջ կար 168 գիմնազիօն և 60 պրոգիմնազիօն։ 1891 թուին գիմնազիօններում և պրոգիմնազիօններում սովորող աշակերտների թիւն էր՝ Պետերբուրգի ուսումնարանական շրջանում — 6,628, Մոսկուայի —8,199, Ռեազանի—2,833, Օրենբուրգի—1,420, Խարկովի—5,128, Կիևի —7,210, Վիլնոյ—4,020, Վարշաւայի 8,094, Դորպատի — 3,815 Կովկասի —,3,912, Արևմտեան-Սիբիրի—853, արևելեան-Սիբիրի—783, Թուրքաստանի —305, ընդամենը—58,483. ընդհանուր առմամբ աշակերտների թիւն աւելացել է մի տարուայ ընթացքում 961-ով։ Գիմնազիօնների և պրոգիմնազիօնների պահպանման վրայ ծախսուած է 10,520,157 ր. 95 կ.։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՇՈՒՐՋԸ

⁂ Սան-ֆրանչիսկօյից (Կալիֆորնիա) «Արևելք»-ին ուղղած մի յօդուածի մէջ հեղինակը խօսում է Աւստրալիայում և Ամերիկայում վերջերս երևան եկած քաղդէացի կամ նեստորական խաչագողների մասին, որոնք գործում են հայ անուան տակ։

> 1892 թուականին երբ Աւստրալիոյ Պրիգպէն քաղաքը կըգտնուէի,—գրում է յօդուածագիրը—ի լրոյ իմացած էի թէ խել մը կղերական կերպարանք կրող անձինք ասդ անդ շրջելով դրամ կըհաւաքեն իբր թէ հայ եկեղեցւոյ մը և որբանոցի մը շինութեան համար և ինքզինքնին հայ անուանելով կը պատհովցնեն միամիտ ժողովուրդը թէ Հայոց Պատրիարքարանէն այս գրաւոր արտօնութիւն ունին այդ մասին։
>
> Նախ հաւատ չընծայեցի այս զրոյցին, որովհետև գիտէի թէ Աւստրալացիք շատ աննշան տեղեկութիւն մ'ունին մեր վրայ, և դիւրաւ կըշփոթեն հայերն ու ասորիներն իրարու հետ. այնպէս որ հայ անունը լսածնուն՝ կ'երևակայեն թէ մենք ասորերէն կը խօսինք։ Անշուշտ աւելի դատապարտելի անձինք այդ կարծիքը չունին, բայց հասարակ ժողովուրդը այնպէս կըմտածէր յանձամ։
>
> Խորհրդարանի անդամ մը ուրիշ բարձրաստիճան անձ մը երբ գիս ապահովցուցին թէ յիրաւի ատոնք հայ քահանաներ են երկար սև կապաներով և երկար մօրուքով, կասկածներս հետզհետէ արթնցան։ Այդ անձինք կըհաստատէին թէ այդ քահանայք ամենուրեք կ'այցելեն, եկեղեցիներ, մարդասիրական հաստատութիւններ, կրօնական միութիւններ, և այլ բարձր կարգի պատկանող ընտանիքներ ու ամենուն իբրև հայ կըներկայացունեն ինքզինքնին։
>
> Ամեն ջանք թափեցի հաստատելու թէ ատոնք հայ ըլլալէ բոլորովին հեռու են, որովհետև բալէ մ'իսկ չէի կրնար կասկածիլ թէ Ազգ. Պատրիարքարանը մինչև Հաբաւային Կիսագունդը կրօնական ներկայացուցիչներ ղրկէ կրօնական պիտոյից համար դրամ խնդրելու, և շատ չանցած վերահասու եղայ թէ իրաւունք ունէի չի հաւատալու։ Առիթն ինքնին ներկայացաւ հաստատելու թէ այդ անձինք Ասորեստանցի Խաչագողներ են որոնք հայ անունն իրենց գործիք ըրած՝ միամիտները կըկողոպտեն։ Երեք հոգի էին այդ սևերես սուտ քահանայք և օր մ'ալ հայ բարեկամներէս

պով են վարւում և պատժում, այլ այն, որ այդպիսի երեխաներն աւելի շուտով ցաւոտ ու տկար մարդկանց սերունդ են։

Բարկութիւնը նոյնպէս յատուկ է մանուկներին։ Ինչպէս տեսանք, նորածինը առաջին երկու ամիսը իւր բոլոր թոյլ միտքը կարծես թէ կեդրոնացրել է իւր փորում, նրա պահանջն է միմիայն կերակուրը. փոքր ինչ յետոյ նա իրեն անախորժ բաներն աշխատում է իրենից հեռացնել, իւր անզօր ձեռքերով յետ մղել։ Այդ դէպքում շատ կըտեսնէք, որ նա բարկանում է, ճակատը կնճիռ է պատում, երեսը կարմրում, նա ճչում է, գոռում կատարեալ հասակաւոր բարկացած մարդու նման։ Երեք ամսական հասակում, եթէ դուք կամենում էք նըրանից խլել մօր կամ ծծմօր ծիծը, նա մռռում է և բարկանում. վեց ամսական ժամանակ նա ճչում է և սաստիկ բարկանում, ընդդիմանում է տալ ձեռքի խաղալիկը, եթէ կամենում էք խլել։ Իսկ մի տարեկան ժամանակ բացի բարկութիւնից նա արտայայտում է և վրէժխնդրութիւն. սկսում է խփել իւր փոքրիկ ձեռներով և դէն գցել շրջապատող իրերը։ Այդ երևոյթը կարելի է կրթութիւնով աւելացնել կամ պակասեցնել, բայց անկարելի է բոլորովին ոչընչացնել, որովհետև դա բնական է. նրա բարկութիւնը իրաւացի է, իբրև իւր կենսական անյարմարութեան դէմ մի բողոք, որի համար նա ուրիշ միջոց չունի բացի լացը, ճչալը, վերջապէս ատամները գետնովը տալը։ Բայց երբ երեխան 3—6 տարեկան ժամանակ, նոյնպէս անչափ բարկութեամբ, տան իրեղէնները շպըրտում, դէն է գցում, կոտրատում, կամ հարուածում է մօրը, ծառաներին և այլն, այդ արդէն վատ երևոյթ է և պէտք է առաջն առնել, եթէ ոչ երեխայի հասակն առնելուն հետ այդ սովորութիւնը կարող է զարգանալ նրա մէջ և վատ ու վնասակար հետևանքներ ունենալ, դարձնելով նրան ջղային և ենթարկելով հոգեկան հիւանդութիւններին։ Սակայն կարելի է ասել, որ բարկութիւնը մարդուս բնութեան հիմնական յատկութիւններից մինն է, նըրան բոլորովին արմատախիլ անել անկարելի է, դա ժառանգական է. բացի դրանից, արդար և իրաւացի բարկութեան մէջ կայ ինքնասիրութիւն, որ ամենահարկաւոր յատկութիւններից մինն է անձնաւորութեան պատուաւոր գոյութեան համար ապագայում։

Մանկական հասակում թոյլ է հետաքըրքրութիւնը և դա յարատևութիւն չունի. նոր և գոյնզգոյն բաները թէև գրաւեցնում են մանկան, բայց շատ կարճ միջոց։ Այլապէս էլ անկարելի է, որովհետև նրա մարմինն ու ուղեղի գնդակները շատ քնքոյշ են և փափուկ. նրանց ընդունակութիւններն ու ստացած տպաւորութիւնները երկար ժամանակով չեն կարող իրենց հետքը թողնել։

(Վերջը միւս անգամ)

Բժշկապետ Գ. Քուչարեան։

ԿԱՆԱՆՑ ԽՆԴՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

ԿԱՆԱՅՔ ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ՁԻ ՆՍՏԵՆ

Սա էլ կանանց իրաւունքների խընդրին է վերաբերում—պիտի մտածէ անշուշտ ընթերցողը՝ մի՞թէ ձի նստելն էլ մի առանձին վիճելի խնդիր է։

Ո՛չ, ձի նստելը վիճելի խնդիր չէ, բայց որովհետև տղամարդիկ ձի նստում են բոլորովին ուրիշ ձևով քան թէ կանայք, ուստի և վերջերս, երբ կանայք աշխատում են ամեն բանի մէջ տղամարդկանց նմանել, նրանց վայելած իրաւունքները վայելել... թէկուզ հենց ձի նստելու եղանակի մէջ. ուստի կանանց շրջանում խնդիր է յարուցուած, թէ ո՛ր ձևն է աւելի յարմար կանանց համար...։ Եւ գտել են, որ ամենայն կողմից յարմարաւոր է տղամարդկանց նման նստելը։

Սակայն երևի մեր ընթերցողներից դեռ շատերը չեն իմանում, թէ ինչ ձև է դա։ Մեզանում սովորաբար թէ կանայք և թէ տղամարդիկ ձի մի տեսակ են նստում, երկուսի համար էլ միատեսակ թամբ է գործածւում։

Բայց այդպէս չէ Եւրոպայում, այնտեղ տղամարդիկ ձի նստում են այնպէս, ինչպէս և մեզանում, միայն կանայք ձի նստում են ոչ այնպէս. նրանց համար յարմարեցրած է մի առանձին թամբ, որի վրայ կանայք կողքի վրայ են նստում, այսինքն ձախ ոտները մտցնում են, տղամարդի նման, ասպանդակի (օրզանգուի) մէջ, իսկ աջ ոտի ծնկան ծալքը փաթթում են են թամբի առաջին կեխիի շուրջ և ձըգում դարձեալ դէպի ձախ կողմը։

Այս ձևով նստում են ձի նոյն իսկ մեզանում, արդէն փոքր ի շատէ քաղաքակրթուած կանայք՝ միայն նշանաւոր քաղաքներում։ Իսկ գաւառական քաղաքներում ու գիւղերում դեռ ևս մուտք չէ գործել դա, այլ կանայք օգտւում են տղամարդկանց նստելու յարմար թամբից։

Առ այժմ խնդիրը այն մասին է, թէ ղականց համար ո՞րն է աւելի յարմարն ու առողջապահականը. տղամարդկանց նման ձի նստելը, թէ կողքի նստելը։

Կար մի ժամանակ, որ բոլոր ազգերն էլ՝ թէ տղամարդիկ և թէ կանայք միատեսակ էին ձի նստում։ Յունաց պատմութեան հնագոյն շրջաններում յիշւում են ամազոնները (ձիաւոր պատերազմող կանայք), որ ձի տղամարդկանց նման էին նստում. միևնոյն ձևով էին ձի նըստում նաև հին գերմանացոց գլխաւոր աստուածուհին՝ Ֆրէյան, գերմանացոց անդր-պատմական շրջանի իդէալացած կինը՝ Վալկիրիան, ռուսաց հերոսուհիները և այլն, Միևնոյն ձևը պահպանուեց նաև պատմական շրջաններում մինչև նոյնիսկ նոր դարը։ Կարոլոս Մեծի աղջիկները շատ լաւ ձի նստող էին. խաչակրաց արշաւանք գնացող յայտնի 300 աղջիկները ձիով էին. ֆրանսիացոց ազգային հերոս Յովհաննա դ'Արքը ձիաւոր էր և նոյնիսկ անգլիացոց ձեռքը գերի ընկնելուց յետոյ էլ շարունակում էր տղամարդի նման ձի նստել։ Մինչև XV-րդ դարու վերջը կանայք տղամարդկանց նման ձի նըստած որսի էին գնում։ Միջին դարերում շատ անգամ տղամարդն ու կինը մի ձի էին նստած ուղևորութիւն կատարում. տղամարդը առաջն էր նստում, իսկ կինը յետևից՝ տղամարդու լա միայն վաճառատեղին կըմտնեն իրենց սովորական եղող պլպուլի ճարտասանութիւնը թափելով սակ մուրալու. առանց գիտնալու թէ իրենց հետ խօսողը գրել կարդալ գիտցող հայ մ'էր. երկու վայրկենէն մեր հայ բարեկամը կըհասկանայ այդ անձանց խարէութիւնն և անոնք ալ կասկածելով թէ գործը պիտի գէշնայ, իսկոյն լուռ ու մունջ, գլուխնին կախ դռնէն դուրս կ'ելլեն: Այսպէս հաստատեցինք թէ ատոնք ո՛չ հայ են, ո՛չ հայերէն արտօնագիր ունին մեր Պատրիարքարանէն, և ո՛չ ալ հայ եկեղեցւոյ համար է իրենց հաւաքած դրամը:

Քաղդէացի կամ Նեստորական սուտ տէրտէրներ էին ատոնք՝ աշխարհիս շրջանն ընելով լաւ ռտակ կըշինէին և շատ դիւրութեամբ ի շնորհս անգլիացի և այլ օտարազգի գթասէր անձանց միամտութեան: Ասոնք Խաչագողներ էին որոնք հայ անուան վրայ ամօթ և խայտառակութիւն բերելէ չէին երկնչիր: Սրտմտութիւն մը կըզգայի որ սիրտս կըճմլէր և պիտի ճըմլուէր դեռ, եթէ տեղական լրագրոյ նամակս մը ատոնց խարերայներ ըլլալնին հրապարակաւ չյայտարարէր:

Դրանից յետոյ խաչագողներն անյայտանում են:

*** «Պետ. Վեդ.» շօշափում է իրերի դրութիւնը Փինլեանդիայում, որ նա, ինչպէս և ամբողջ ռուսաց մամուլը, անկանոն է համարում: Յիշեալ լրագիրը զանազան քաղուածքներ է անում Փինլանդիայի այժմեան օրէնքներից, ցոյց տալով, որ ռուսները ոչ թէ միայն սահմանափակ իրաւունքներ ունին այդ երկրում, այլ և առհասարակ հաւասար իրաւունքներ չունին փինլեանդացիների հետ մինչև անգամ իրենց տան մէջ: Ինչո՛ւ օրինակ,—հարցնում է լրագիրը,—

> Փինլանդիայում ապրող ռուսները պարտաւոր են վճարել 1,000 ր., իսկ Ռուսիայում բնակութիւն հաստատող փինլանդացիները ազատ են այդ հարկից աղքատների օգտին... Փինլանդիան ապրում է Ռուսիայի հովանաւորութեան տակ և միևնոյն ժամանակ ռուս մարդը չի կարող ծառայել այդ երկրի զօրքի մէջ: Ինչու համար փինլանդացիներն անարգել կերպով իրենց երկաթուղին շարունակել են Պետերբուրգի նահանգի մէջ և նոյնիսկ կայսրութեան մայրաքաղաքի մէջ զանազան գծեր են անցկացրել, իսկ այն ռուս ինժեներները, որոնք Փինլեանդիայի քաղաքացի չեն գրւում, չեն կարող երկաթուղիներ շինել Փինլանդիայում: Յոյս ունինք, որ մեզ համար բնական է ցանկալ և խնդրել, որ քանդուի Ռուսիայի և փինլանդական երկրի միջև եղած չինական պատը:

ԴԱՒԻԹ ԵՒ ԻՒՐ ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Վերջ, տես «Նոր-Դար» № 63)

Անցան շատ տարիներ, շատ անգթութիւններ և կոտորածներ տեղի ունեցան այդ ժամանակները Շամշադնի գաւառում. որտեղ հասնում էր Դաւթի ձեռը՝ օգնում էր, որտեղ չէր հասնում՝ ինչ կարող էր անել:

Դաւիթը ծերացել էր. Նրա ոյժերը զգալի կերպով պակասել էին:

Ձմեռ էր: Նա «Նաւուր» կոչուած ձմեռանոցում անասուններ էր պահում, երբ լսեց թէ Նաղի խանը 900 մարդով Շամշադնի գաւառը ասպատակելուց յետոյ, բազմաթիւ գերիներ առած մօտենում է իրեն: Նա թէև ծեր էր, բայց նոյն սիրտն ու քաջութիւնն ունէր. Նա կամեցաւ վերջին անգամ օգնել իւր թըշուառ, անօգնական հայրենիքին, մինչև անգամ զոհել իւր անձը, եթէ հարկաւոր կըլինի:

Դաւթի մօտ ոչ ոք չկար, միայն իւր հարևան Ասլին էր նրա մօտ:

Առանց երկար մտածելու Դաւիթն առաւ իւր հրացանը, վառօդ և գնդակ, Ասլու հետ միասին առաջ գնաց և այժմեան Բերդ գիւղի արևմտեան կողմը «միջի ճանապարհը» կտրեց, թագնուելով խիտ անտառում:

Դեռ կէս օր չկար. Նաղի խանի գերեվարների խօսակցութեան ձայնը լըսւում էր կամաց-կամաց, իսկ մի կէս ժամից յետոյ պարզ որոշւում էր, որ բաւական մօտեցել են:

Դաւիթն աղօթքի չոքեց. Նրա աչքերում արտասուքի խոշոր կաթիլներ երևցան. Նա յիշեց իւր անթիւ մարդասպանութիւնները, յիշեց իւր երիտասարդութիւնը, իւր գործած քաջագործութիւնները, իւր թիկնապահ ընկերներին և մի տեսակ սարսուռ անցաւ նրա մարմնով, երբ գերեվարներից մէկի սըպառնական ձայնը հնչեց մօտակայքից թըշուառ գերիների գլխին, որին հետևեց մտրակների միքանի հարուածի ձայն:

Դաւիթը կարծես ուշքի եկաւ, յիշեց իւր անօգնական վիճակը նոյն րոպէին, և զառնացաւ նրա սիրտը՝ մանաւանդ որ այս թշուառ ժամին իւր թիկնապահը երկչոտ Ասլինն էր լինելու: Նա վերջին անգամ Աստուած կանչեց, թափեց արցունքի վերջին կաթիլները, քաշուեցաւ հաստաբուն կաղնի ծառի ետևը և ոգևորելով պատուիրեց Ասլուն, որ նա մինչև վերջին րոպէն պաշտպանի իւր թիկունքը:

Շուտով երևցաւ Նաղի խանը սպիտակ ձիու վրայ՝ շրջապատուած սպառազինուած թիկնապահներով. Նրան հետևում էին գերիներ շրջապատուած թշնամի զօրքով:

Դաւթի սիրտը կծկուեցաւ, երբ նկատեց, որ գերիների միջում կային ծերունիներ ու կանայք. այլևս մտածելու տեղը չէր. Նա մոռացաւ իրեն. մահն աչքի առաջը կալաւ...

Նրա ձայնի հետ որոտաց հրացանը, որին հետևեց և Ասլու հրացանի ձայնը, բայց ոչ մէկինը իսկական նշանին չդիպաւ: Նաղի խանն ազատուեցաւ, Նրա թիկնապահներից երկուսը գետինը գըլորուեցին: Նորից որոտացին հրացանները, և մի ուրիշն ընկաւ գետին: Շըփոթութիւն ընկաւ թշնամիների մէջ. Նրանցից մէկը փախչում էր, երկրորդը թագնւում էր, երրորդը աննըպատակ հրացան էր արձակում անտառի վրայ, չորրորդը գոռում էր և այլն և այլն, իսկ Նաղի խանը ամենից աւելի շփոթուած չգիտէր փախչէր, թագնուէր, թէ հրաման արձակէր:

Դաւիթ չէր երևում, Նա աղաղակում էր բարձրաձայն. Նրա հրացանի ստէպ-ստէպ արձակումը տեղի էր տալիս թըշնամուն մտածել. թէ բազմաթիւ են իրենց առաջը կտրող մարդիկ:

Որոտացին բազմաթիւ հրացաններ. անտառը դղրդում էր գերիների և գերեվարների ձայներից, որոնց արձագանքը տարածւում էր մինչև Կարմիր-Աղբիւրի անտառապատ սարերը. Դաւիթը տակաւին անտեսանելի էր խանի մարդկանց աչքերին:

Մինչև 20 մարդ կոտորւեց, շատ գերիներ փախան այդ խառն դրութիւնից օգտուելով. շատերն ազատուեցան, բայց կռիւն աւելի և աւելի սաստկանում էր:

Շուտով հասկացան թշնամիները, որ երկու մարդու հետ գործ ունին և կատաղաբար առաջ վազեցին դէպի նրանց. խանը սկսեց հրամաններ արձակել:

Դաւիթը մէկ ծառից միւսն անցնելով էլի շարունակում էր կոտորածը, բայց սաստիկ տարակուսութեան մէջ էր նա, որովհետև գնդակները սպառւում էին: Մահը պարզ պատկերանում էր նրա առաջ. Նա վճռել էր վերջին երկու գընդակներից մէկով Ասլուն սպանել, միւսով իրեն, բայց էլի չէր վհատւում, ուզում էր մինչև վերջին րոպէն թշնամուն գլխադրել: Ասլին թէև պաշտպանում էր նրա թիկունքը և չէր էլ խնայում գընդակը սպառելը, բայց Դաւիթը դարձեալ ամեն րոպէ խնդրում էր, որ նա չթողնի իրեն և չփախչի:

Վերջին խնդիրքից յետոյ մի րոպէ էր անցել միայն, երբ մի գնդակ սուլելով մխուեցաւ Դաւթի թիկունքը: Նա մահացու հարուածը զգալով յետ նայեց և տեսաւ, որ Ասլին չկայ, նրա տեղ անցել էին թշնամիները: «Ա՜յ ուխտանենգ» մըմնջացին նրա դողդոջուն շըրթունքները, բայց ինչ կարող էր անել նա հարիւրաւոր մարդկանց մէջ մենակ և վիրաւորուած: Վերջին անգամ որոտաց նրա հրացանը, վերջին անգամ գետին գլորեց իրեն աւելի մի թշնամի, վերջին անգամ որոտաց նրա ուժգին ձայնը, բայց այս անգամ այդ ձայնը սիրտ խոցող էր. Նրա մէջ և նախանձ կար և յուսահատութիւն:

Կռիւը դադարեց, գնացին կորան թշնամիները՝ գերիների մնացորդը տանելով իրենց հետ:

Դաւիթն անյայտացաւ: Երկու օր էր ոչ ոք լուր չունէր նրանից. Ասլին ոչինչ չէր ասում այդ մասին, բայց ազատուող գերիներից շատերը վկայում էին անկասկածաբար, որ թշնամիները նրան բռնեցին և գերի տարան:

Երկրորդ օրը գնացին, կռուի տեղը ման եկան և գտան Դաւթին անշնչացած: Բացի գնդակից ստացած վէրքից, նրա մարմնի վրայ կային և սրով կտրտած շատ տեղեր. ինչպէս երևում էր թշնամիները նրան հոգին աւանդելիս էլ էին չարչարել, հոգին աւանդելուց յետոյ էլ:

Ասլին չէր պատմում, թէ ինքն էլ այդտեղ է եղել, բայց յետոյ բացուեցաւ նրա արածի ամբողջութիւնը: Ամենքը նախատում էին նրան, ամենքը թքում էին նրա երեսին:

Դաւթի մարմինը թաղուած է իւր սպանման տեղի մօտ գտնուած սուրբ Սարգիս ուխտատեղու գերեզմանատանը:

Այսօր էլ կարելի է տեսնել նրա անշուք գերեզմանը: Առանց գրութեան և առանց թուականի մի հասարակ քար է ընկած այն քաջի հողակոյտի վրայ, որին կենդանութեան ժամանակ ամենքը պաշտում էին: Ապերախտ ժողովուրդը ուշք չի դարձնում նրա դամբարանի անշքութեան վրայ, որը իրենց նախնիներին ազատել է հազար ու մի փորձանքներից:

Այսպէս մեռաւ Դաւիթը, բարի անուն թողնելով իւր սիրելի հայրենիքում: Նրա մասին պարծանքով պատմում է մինչև այսօր էլ ամեն մի տեղեակ մարդ:

Ասլին իւր փախչելով վատ օրինակ և վատ անուն միայն թողեց իւր յետագաներին, ամեն ոք նրա մասին վատ է խօսում մինչև այսօր. մինչև անգամ առած է դարձել, որ վատ կամ ընկերին նեղութեան մէջ թողնող ու փախչող մարդուն Ասլի են ասում:

Համադասպ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿ ԻՏԱԼԻԱՅԻՑ

(«Նոր-Դար»-ի թղթակցութիւն)

ՆՈՒՆԷ ՂՈՐՂԱՆԵԱՆ

ՄԻԼԱՆ, 2 ապրիլի (Ն. տ.). — Մոսկուայում տարւոյս փետրուարի 24-ին վախճանուեց թիֆլիսցիներին յայտնի երգչուհի և յետոյ երգեցողութեան ուսուցչուհի Նունէ Ղորղանեանը: Մեր հայերիս մէջ նա առաջինն էր, որ մեծ յաջողութեամբ երգելով ամբողջ Եւրոպայում (Լոնդոնում, Պարիզում, Բեռլինում և Իտալիայի շատ քաղաքներում) և վերջերս կոնցերտներ տալով, Ռուսիայում վերջապէս իւր վրայ էր առել մի այնպիսի դժուար գործ, ինչպիսին է երգեցողութեան դասեր աւանդելը: Այդ գործում նա ևս ցոյց տուեց իրեն երգեցողութեան հմուտ մասնագէտ և զգալի օգուտներ տուեց իւր մօտ պարապող աշակերտուհիներին ու աշակերտներին: Նրա գործունէութիւնը նկարագրելուց առաջ մի փոքրիկ ակնարկ ձըգեմ նրա կենսագրութեան վրայ:

Օրիորդ Ղորղանեանը ծնուել է Թիֆլիսում 1852 թուին. Նրա հայրն էր Թիֆլիսին յայտնի գեներալ Յովսէփ Ղորղանեանը: Իւր նախնական կրթութիւնը ստացել է նա տանը զանազան այլազգի գուվերնանտների ու գուվերնեօրների ձեռի տակ: Յետոյ նա ուղևորուել է Պետերբուրգ և մտել, եթէ չեմ սխալւում, Բեստուժևեան կուրսերը: Վերջացնելով այնտեղ՝ նա ճանապարհուել է դէպի Պարիզ աւելի կատարելագործելու իւր ընտրած մասնագիտութիւնը, այն է՝ մանկավարժութիւնը: Այստեղ նա ծանօթանում է յայտնի ռուս գրող Տուրգենևի ու Լաւրովի հետ և գրաւելով այն ժամանակուայ գաղափարներով, լուրջ կերպով պարապում է ինքնակրթութեամբ: Այդ շրջանում նա ծանօթանում է և յայտնի ֆրանսիացի երգչուհի Վիարդօյի հետ: Նկատելով օրիորդի մէջ երաժշտական ընդունակութիւն ու գեղեցիկ ձայն, Տուրգենևը և ուրիշները նրան ստիպում են պարապել երգեցողութեամբ: Այս գործում նրա առաջին ուսուցչուհին լինում է տիկ. Վիարդօն: Շուտով երաժշտութիւնն ուրիշ գիտութիւնների առաջը կտրում է, և օրիորդը վճռում է մտնել երաժշտական աշխարհը իբրև երգչուհի—mezzo soprano: Պարապելով տ. Վիարդօի մօտ 2 տարի, նա սկսում է երևալ Պարիզի կոնցերտներում և չբաւականանալով դրա-

---

ցոտկից բռնած: Նոյնիսկ անգլիական Եղիսաբէթ թագուհին շատ անգամ իւր սիրելի լորդ Լէյստերին նստեցնում էր իւր ձիու գաւակը:

—

Կանանց համար առանձին թամբ XII դարում հնարուեցաւ, բայց դեռ երկար ժամանակ չէր կարողանում մրցել տղամարդկանց յարմար թամբի հետ: Այդ դարում Բոհեմիայի թագաւորի Աննա աղջիկը առաջին անգամ իրեն համար մի յարմարաւոր թամբ հնարեց, որ սկզբում նման էր մի աթոռակի, որ յենարան և նստելու տեղեր ունէր՝ նման բազկաթոռի: Նստարանի վրայ քէչա էին փռում, իսկ քէչի վրայ էլ երկար, համարեա մինչև գետին հասնող փառց սովորաբար նախշած ու փնջիկներով զարդարուն, թանկագին կտորից:

Դեռ XIII դարում կանանց թամբը դարձեալ հազուագիւտ երևոյթ էր համարւում- իսկ XV դարում դա արդէն բաւական տարածւում է: Այդ ձևն առաջին անգամ Անգլիայի Աննա թագուհու օրով է մտնում և XVI դարում ընդհանրանում: Այդ դարու կիսում Եկատերինա Մեդիչին կատարելագործում է կանանց թամբը, որը նման է ներկայ թամբերին:

Սակայն դեռ XVIII դարում հազուագիւտ չէին դէպքեր, երբ կանայք դարձեալ տղամարդկանց նման էին ձի նըստում, մանաւանդ որսի և երկար ճանապարհ գնալիս: Դեռ Կարոլոս-Օգոստոսի մայրը Ամալին՝ Սաքսոնիայի հերցոգուհին, որ Գեօթէի բարեկամն էր, տըղամարդու նման էր ձի նստում: Միայն այդ դարու վերջում, երբ աշխարհս նորաձևութիւնները (մոդան) անգլիայից էր ստանում, կանանց ձի նստելու եղանակն էլ վերջնական յաղթանակը տարաւ Գերմանիայում և ամբողջ Եւրոպայում: Միայն ֆրանսիական յեղափոխութեան ժամանակ կանայք նորից սկսան տղամարդկանց նման ձի նստել, բայց երկար չտևեց դա:

Սա Եւրոպայում և, առհասարակ, քաղաքակրթուած երկրներում: Բայց աւելի նուազ քաղաքակրթուած երկրներում կանայք մինչև օրս էլ տղամարդկանց նման են ձի նստում: Այդպէս է մեզանում, Պարսկաստանում, Թիւրքիայում, Եգիպտոսում: Այդպէս է նոյնիսկ Բրազիլիայում և Չիլիում, ուր կանանց մէջ շատ լաւ ձի նստողներ կան:

—

Այժմ կանանց ձի նստելու «գերմանական» եղանակը,—ինչպէս կոչում են սովորաբար տղամարդկանց նման ձի նստելու ձևը, որովհետև դա երկար ժամանակ արմատ ձգել, մնացել էր Գերմանիայում, պատերազմ է յայտնել «անգլիական եղանակին», այսինքն կանանց մի կողքի վրայ ձի նստելու ձևին, որովհետև այդ ձևը ամենից աւելի Անգլիայում տարածուեց և այնտեղից էր, որ ուրիշ երկրներ էլ մուտք գործեց: Եւ, ինչպէս երևում է, դա վերջ ի վերջոյ յաղթանակը տանելու էլ է, որովհետև այդ ձևի պաշտպանները բաւական զօրեղ փաստեր ունին իրենց օգտին. Նախ՝ դա այնքան վտանգաւոր չէ, երկրորդ աւելի յարմար է և հեշտ ձին կառավարելու. երրորդ՝ ձիաւորի մարմինը աւելի գեղեցիկ և առողջապահական ձև է ստանում:

Այդ շարժումը, ինչպէս սպասելի է, սկսուեց Ամերիկայում և շուտով անցաւ Անգլիա, ուր մեծ համակրութիւն գտաւ ձիարշաւասէր կանանց կողմից: Ձի նստելու այդ ձևն են ընդունել նաև Ուէլսի պրինցի (Անգլիայի թագաժառանգի) աղջկերքը: Անգլիայից անցել է Գերմանիա, որտեղից, երևի, կանցնի նաև ուրիշ երկրներ:

Բայց ինչպէս ամեն տեղ նոր բանի, այնպէս էլ ձի նստելու այս նոր եղանակի դէմ էլ կարծիքներ յայտնողներ կան: Գտնում են, որ դա կանանց համեստութեան համար վտանգաւոր է...: Կարծում ենք դա նախապաշարմունքի արդիւնք է: Մեր տեսած պատկերներն ընդհակառակն ամենևին աննպաստ տպաւորութիւն չեն գործել մեր վրայ:

—

Մեզանում սովորաբար ձի նստում են կանայք, երբ հարկաւոր է լինում ճանապարհ գնալ, և այն էլ այնպիսի ճանապարհ, ուր կառքերի երթևեկութիւնը դժուար է: Իսկ զուարճութեան համար ձի չեն նստում, ամօթ է համարւում դա: Սակայն այդ հանգամանքը արգելք չէ, որ մեր կանանց մէջ էլ պատահին այնպիսի ձի նստողներ, որոնց կընախանձէին նոյնիսկ ճարպիկ երիտասարդները: Պատմութիւններ շատ կան մեր հայ կանանց ճարպիկութեան մասին: Ահա մի երկու օրինակ. Դահարլեցի մի աղջկայ լուր են բերում, թէ թշնամիները յարձակուել են եղբօր վրայ, և կեանքը վտանգի մէջ է: Աղջիկը թամբում է ձին, հրացանը վերցնում և դէպի կռուատեղը խոյանում. ձիու վրայ նստած հրաշքներ է գործում նա: Մի ուրիշ դէպք: Ախալքալաքի գաւառում քիչ չեն նշանաւոր ձիու ցեղեր: «Մի անգամ—պատմում էր ընկերը—հիւր գնացինք Փոկա գիւղը՝ մի նշանաւոր տուն: Տանը մի նորատի 14—15 տարեկան գեղանի աղջիկ կար միայն: Տեսնելով մեր կերպարանքից, որ սովորական հիւրերից չենք և իմանալով, որ ուզում ենք իւր հօրը տեսնել, անմիջապէս դուրս քաշեց իրենց կառայի նժոյգը, մի պարզ սանձ դցեց բերանը, առանց թամբի թռաւ ձիու վրայ և սլացաւ դէպի դաշտ, ուր այդ միջոցին գտնւում էր նրա հայրը: Ոչ ձին էր ջոկւում, ոչ աղջիկը, կարծես թէ նրանք մէկ լինէին և աղջիկը ձիու վրայ բուսած լինէր: Ձիաւոր չէր, այլ թևաւոր թըռչուն: Կէս ժամից հայր ու աղջիկ սրարշաւ վերադարձան:

Սրանք սովորական, առօրեայ դէպքեր են, որ ցոյց են տալիս, որ կինն էլ կարող է շատ լաւ ձի նստել և նրա համար բոլորովին անվայելուչ չէ նոյն իսկ տղամարդի նման ձի նստելը, միայն, ի հարկէ, լաւ կըլինի, որ դրա համար էլ յարմարաւոր զգեստ հագնեն:

Իսկ նոր ձևի «ամազոն» կանայք շատ քիչ են մեզանում. դրանք լոկ զուարճութեան համար են ձի նստում. և այդ էլ քիչ է պատահում—միայն մեծ քաղաքներում և Ռուսիայում:

Միհրան:

նով, վճռում է գնալ Իտալիա ուսումնասիրելու իտալական շկոլան։ Գալով Միլան նա սկսում է շրջել բոլոր պրոֆեսորների մօտ, խորհուրդներ հարցնում և վերջապէս ընտրում է յայտնի պրոֆ. Լամպերտիին և Բուզզիին, որոնց մօտ, մանաւանդ վերջինիս մօտ, օրիորդը պարապում է մօտ մի տարի և որանից է նա ձեռք բերում այն բոլոր գիտութիւնը իտալական շկոլայի մասին, որ նա այնպէս խոր ուսումնասիրած ունէր։ Իտալիայում նա յաջողութեամբ երգում է մի քանի թատրոններում և յետոյ պայման է կապում մի իմպրեսարիօյի հետ մի մեծ շրջան անելու ամբողջ Եւրոպայում կոնցերտներ տալու համար։ Այդ խմբի մէջ է եղել յայտնի երգիչներ, ինչպէս Լուկկա, Գայեար և ուրիշները։ Օրիորդն այդ խմբի հետ շրջում է Լոնդոն, Պարիզ, Բերլին, Մադրիդ և շատ ուրիշ քաղաքներ։ Այդ ժամանակամիջոցում նա առաջարկութիւն է ստանում Բերլինի կայսերական թատրոնը մտնելու և այստեղ գերմաներէն լեզուով դէբիւտ է անում «Trofetta» (Մարգարէ) օպէրայում մեծ յաջողութեամբ։

Օրիորդն ազատ կերպով խօսում էր ռուսերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, անգլերէն, իտալերէն, սպաներէն և վրացերէն, ժամանակուայ կրթութիւն նրան արգելք է եղել իր մայրենի լեզուն ուսումնասիրելու, որովհետև տնային ուսուցիչներն աւանդում են եղել եւրոպական լեզուները, իսկ տան պախինները և ծծմայրերը վրախօսներ են եղել, ինչպէս դա եղել է 50-ական և 60-ական թուականներին Թիֆլիսում։ Վերջին ժամանակներս նա շատ էր ափսոսում, որ չգիտէր հայերէն և միշտ երբ նրան հարցնում էին, թէ արդեօք նա խօսում է հայերէն, նա պատասխանում էր. «Къ стыду моему, я не говорю на моемъ родномъ языкѣ.»

Բերլինից նա նորից հրաւէր է ստանում կոնցերտներ տալու և ճանապարհորդութեան ժամանակ հիւանդանում է սաստիկ, որից յետոյ նրա ձայնը ցածանում է, այնպէս որ նա ստիպուած է լինում թողնել բեմը, մանաւանդ օպէրան։ Մի ամբողջ տարի հիւանդութիւն քաշելուց յետոյ, վերջապէս վճռում է թողնել արտիստի ասպարէզը և ընտրում է մանկավարժական ասպարէզը։ Օդեսայի երաժշտական ուսումնարանի վարչութիւնը, իմանալով օրիորդի վճիռը, առաջարկում է նրան վերցնել իր վրայ երգեցողութեան դասերը. օրիորդը յօժարութեամբ համաձայնում է և այնտեղ մնում է մինչև 1890 թ. յունուարը։ Յունուարին նա ճանապարհւում է դէպի Մոսկուա, որտեղ տիկ. Կլիմենտովա-Մուրոմցևայի (ռուս յայտնի երգչուհի) հետ վճռում է երգեցողութեան կուրսեր բանալ։ Մինչև կուրսերի հաստատուիլը Մոսկուայում, օրիորդն իր վերջին կոնցերտների շրջանն է անում հարաւային Ռուսիայում տիկ. Կալինովսկու հետ (յայտնի պիանիստ). նա երգում է Կ. Պոլսում մեծ յաջողութեամբ տալով մի քանի կոնցերտ։ Սեպտեմբերի 1-ին 1891 թ. երկու ընկերուհիները հիմնում են կուրսերը Մոսկուայում։ Օրիորդն իր դասատան մէջ վճռել էր ընդունել երեք հայ նրանց հետ ձրի պարապելու ի յիշատակ իր հօր, եղբօր Գեներիոսի և գերասան Ադամեանի։ Սրանցից միայն մէկի, այն է Գեներիոսի ստիպենդիան ընկաւ հայի (տաղերգու գրողին), իսկ մնացած երկուսի ստիպենդիաներից մէկով օգտւում էր մի վրացի, իսկ միւսով մի ռուս։ Հայ չկար։ 1893 թուին օրիորդը կուրսերը վերցնում է իր վրայ, բաժանուելով տիկ. Կլիմենտովայից և մենակ տանում է գործը մինչև մահուան վերջին օրը։ 1891-ից մինչև 1896-ը նա տուել է օրինակելի կերպով պատրաստուած աշակերտներ։ Նրա կուրսերի կոնցերտները Մոսկուայի աշակերտական կոնցերտների մէջ լուրջ տեղ էին բռնում, և նա Մոսկուայի երգեցողութեան ուսուցիչների մէջ առաջիններից մէկն էր համարւում։

Իբրև մարդ, օրիորդը հազուագիւտ մարդ էր, նա իր համար չէր ապրում, նա ամբողջապէս նուիրուած էր, ուրիշներին. Նրան ուրախացնում էր կեանք էր տալիս իր աշակերտների յառաջադիմութիւնը և ընդհակառակը յուսահատեցնում էր նրանց անյաջողութիւնը։ Նա միշտ թոյլերի պաշտպան էր հանդիսանում, իր վերջին կոպէկը տալիս էր աղքատ աշակերտին։ Այս խօսքերս կըհաստատեն նրա բոլոր աշակերտները։ Ով չէ յուսահատ մտել նրա մօտ և նրա մխիթարական խօսքերի ազդեցութեան տակ կեանք առել, եռանդ ստացել։ Բնաւորութեամբ նա տաք էր և երբեմն անողորմ, բայց վերին աստիճանի ճըշմարիտ և բարի։ Ամենամեծ թշնամուն մի դժբաղդութիւն պատահած ժամանակը նա արդէն պատրաստ էր վազել օգնութեան հասնելու։ Իմ ներկայութեամբ քանի-քանի պարոնների և օրիորդների մերժել է դաս տալու բացատրելով, որ նրանք ի զուր են ժամանակ կորցնում, նրանք բան չեն դառնալ, որովհետև բեմի համար արժանաւորութիւններ չունին։ Ի հարկէ, կծու էին այդ խօսքերը, բայց ճշմարիտ էին։ Եւ շատերը դժգոհ գնում էին ու դիմում միւսներին, փող վատնում, պարապում և մնում ինքնախաբէութեան մէջ։ Այժմ, նա մեռաւ, բայց նրա անունը, յիշատակը կըմնայ իր բոլոր աշակերտների սրտում։ Նա բոլորի համար հարազատ մայր էր, քոյր։ Դասերի ժամանակ վերին աստիճանի լուրջ և մինչև անգամ խիստ լինելով, առօրեայ կեանքում հասարակութեան հոգին էր։ Նրա ուրախութեանը, զուարթութեանը չափ չկար, որտեղ որ լինէր, այնտեղ տխրութիւն չէր կարող լինել։ Ազնիւ էր նրա հոգին և վերին աստիճանի պարզ։ Կեանքը նրան չէր գրգռել, մարդատեաց չէր շինել, չնայելով, որ նա անիրաւութիւններ շատ էր կրել մարդկանցից։ Նրան շատերը չէին սիրում, որովհետև նա անողորմ կերպով մտրակում էր հասարակութեան կեղտոտութիւնները, երեսին ասում էր մարդու պակասութիւնները. սուր էր նրա լեզուն, բայց դրա փոխարէն, ով որ մօտիկից ճանաչում էր նրան, պաշտում էր, որովհետև իսկապէս նա իբրև մարդ պաշտելի էր։ Օրիորդը վերջին ժամանակներս չարքաշ կոչուած հիւանդութիւնն էր ստացել, որ և վերջ դրեց նրա կեանքին։

Ա. Կոստանեան։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Այս օրեր, «Ռուսաց հեռ. գործ.»-ը հեռագրեց մեզ, որ Ռուսիայի, Անգլիայի և Ֆրանսիայի Կ. Պոլսի դեսպանները բողոքել են Զէյթունի համար մահմեդական Մահմուդ-Ալիի փոխ-նահանգապետ նշանակուելու դէմ։ Երեք դեսպանների բողոքը հիմնուած է այն բանի վրայ, որ, ըստ ռեֆորմների ծրագրի, փոխ-նահանգապետները նշանակւում են քրիստոնեաներից։ Այժմ, ինչպէս Կ. Պոլսից հեռագրում են «Times»-ին, Բ. Դուռը յայտնել է դեսպաններին, որ Զէյթունի համար մահմեդական փոխ-նահանգապետ նշանակւում է միայն ժամանակաւորապէս։

—

Լոնդոնից «Նովոստի» լրագրին գրում են.

«Անգլիական թերթերը շարունակում են սուլթանի վրայ ամեն տեսակ զըրպարտութիւններ բարձել, իսկ Ուեստմինստերի և Արգ յլի հերցոգներն ամեն կերպ աշխատում են 100,000 ֆունտ ստեր. մի պատկառելի փոնդ հաւաքել յեղափոխականների օգտին կարօտեալ հայ բնակիչներին նպաստելու պատրւակով։ Վերջապէս, այստեղ յայտնի է նմանապէս, որ միսիօնարներն ու անգլիական մեծամեծները չեն քաշւում այցելել հայ անիշխանական Նազարբէկին և մինչև անգամ փող տալ նրան։

«Բ. Դուռը հարկադրուած է մեծ զգուշութիւն բանեցնել պետութիւնների հետ իր ունեցած յարաբերութիւնների մէջ։ Նա անկեղծ շնորհակալ է Ֆրանսիայից մինիստրական խորհրդի մօտերս արած յայտարարման համար՝ Օսմանեան կայսրութեան ամբողջութեան և անկախութեան օգտին [1]). Նա չի ծածկում նոյնպէս դէպի Ռուսիան տածած իր երախտագիտութիւնը, բայց հարկադրուած է յիշել, որ անգլիական միսիօնարները Փոքր-Ասիայում կարող են իրենց ամերիկացի պաշտօնակիցների օգնութեամբ և աջակցութեամբ շատ չարիքներ գործել իրեն։ Եթէ իմ ենթադրութիւնները նոր անկարգութիւններ ծագելու մասին գէթ մասամբ իրականանան, այն ժամանակ պետութիւններից մէկի միջամտութիւնը Թիւրքիայի գործերում անխուսափելի կըլինի, որովհետև Թիւրքիան, իր գանձարանի այժմեան սուղ միջոցների պատճառով չի կարող ճնշել ոչ թէ միայն ապստամբութիւնը, այլ և կարգը պահպանել երկրի մէջ։ Սուլթան Աբդիւլ-Համիդը և իւր կառավարութիւնը կատարեալ հիմք ունի մեծ երկիւղով վերաբերուելու դէպի մինչև անգամ ամենամօտիկ ապագան։

—

Սոֆիայից հեռագրում են. «Կ. Պոլսում տարածուած այն լուրերը՝ թէ Քեամիլ փաշան մեծ վեզիր է նշանակւում, ճիշտ չեն։ Լուրերը ծագում են անգլիական աղբիւրներից։ Աւելի հաւանական է Ջէվադ փաշայի նորից իշխանութեան գլուխ անցնելը»։

—

«Times»-ը հաղորդում է, որ ի հետևանս Թուրքաց կառավարութեան այն նոր կարգադրութեան, որով պահանջւում է արտասահմանում սովորող բոլոր Թուրք ուսանողների հայրենիք վերադառնալը, մօտ երկու հարիւր մարդ պէտք է վերադառնայ Թիւրքիա։ Այդ երիտասարդների մեծ մասը գտնւում է Ֆրանսիայում

—

Եթէ հաւատանք Վեննայի «Pol. Corresp.»-ի Կ. Պոլսի թղթակցի հաւաքած և ստացուած տեղեկութիւններին, անցեալ տարուայ անկարգութիւնների ժամանակ Թըքա-Հայաստանում կաթոլիկները հետևեալ վնասներն են կրել. զանազան աղանդների պատկանող կաթոլիկ հայեր սպանուել են 550 հոգի։ Քանդուած եկեղեցիների զպրոցների և զանազան եկեղեցական շինութիւնների թիւը 35 է, իսկ մասնաւոր անձերին եղած վնասների գումարը հասնում է 5 միլիոնի։

---

[1] Տես «Նոր-Դար» № 62, Ս. Սպահ-Դիլեանի նամակը Պարիզից։ Խմբ.

—

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Նով. Վր.»-ի Լոնդոնի թղթակիցը հաստատում է Կ. Պոլսի մեր թղթակցի հաղորդած այն լուրը, թէ անգլիական դեսպան սէօր Ֆիլիպպ Կիւրրին նոյն պաշտօնով տեղափոխւում է Պարիզ։

—«Times» լրագրի Հռոմի թղթակիցը բրիտանական ժողովրդի եռանդագին ուշադրութիւնն է հրաւիրում այն սպառնացող վտանգի վրայ, որ ներկայացնում է Ռուսիայի և Ֆրանսիայի քաղաքականութիւնը աֆրիկեան գործերում. այդ երկու պետութիւնները, պնդում է նա, Աֆրիկայի բարբարոս ցեղերից կազմակերպում են կանոնաւոր զօրախմբեր եւրոպական կալուածներին սպառնելու նպատակով, որոնք և այդ բարբարոսների հեղեղով կըքշուեն Աֆրիկայի ցամաքից։ Ֆրանսիան մինչև անգամ աշխատում է դաշնակցութիւն կազմել հաբէշների և դերվիշների հետ։

—Առաջնորդող յօդուածում «Times»-ը երկիւղ է յայտնում ռուսաց ընդհանուր քաղաքականութեան առիթով և մատնացոյց է անում ռուս դիպլոմատիայի բազմաթիւ յաջողութիւնների վրայ իշխան Լոբանով-Ռոստովսկու նշանակուելուց յետոյ։ Սակայն «Times»-ը հաշուի է առնում և այն, որ Ռուսիայի հետզհետէ աճող ազդեցութիւնը Հաբէշստանում ի վերջոյ Ֆրանսիայի անբաւականութիւնը կըզարթեցնի։

—Լոնդոնում լուր է պտտւում, որ Լէօպոլդ թագաւորը, իբրև ծայրագոյն ներկայացուցիչ Կոնգոի պետութեան, Գերմանիայի շնորհիւ, խօստացել է գործով պաշտպանելու Մեծ-Բրիտանիային մահդիստների հետ ունեցած կռւում. Լէօպոլդ թագաւորը, ըստ երևոյթին, հակւում է եռապետական դաշնակցութեան կողմը։

—«Figaro»-ին հեռագրում են Աղէնից. «Հաշտութիւն կայացնելու վերաբերմամբ Մենելիքի առաջարկած շատ չափաւոր պայմանների մերժումը իտալացիների կողմից սաստիկ գրգռում է հաբէշներին, որոնք այժմ նոր եռանդով պատրաստութիւն են տեսնում աշնանային արշաւանքի համար։ Պահեստի բոլոր զօրքերին հրամայուած է պատրաստ լինել դուրս գնալու, հենց որ անձրևները դադարեն։ Իտալական բոլոր գերիներին տարել են Զամօի սահմանից դուրս, Տամօ ամրոցը, որ գտնւում է Մասսովայից եօթը հարիւր կիլոմետր հեռաւորութեամբ»։

—

- «Times» քննադատելով եռապետական դաշնակցութեան գոյութեան պայմանները, ասում է. «Գերմանիան, չնայելով Ռուսիային մօտենալու ցանկութեանը, այնուամենայնիւ շատ լաւ հասկանում է, որ ոչ մի կերպ այդ չի կարելի անել առանց Աւստրիայի։ Իտալիան էլ շատ լաւ գիտէ, որ իրեն անպայման անհրաժեշտ է համերաշխութիւն պահպանել վերոյիշեալ պետութիւնների հետ, գոնէ այն բոլոր հարցերում, որոնք վերաբերում են ընդհանուր քաղաքականութեանը։ Մանրամասնօրէն չիմանալով, թէ ինչ է անցել երկու դաշնակից միապետների մէջ Վենետիկում կամ Վեննայում, մենք, այնուամենայնիւ, իրաւունք ունինք պնդել, որ գերմանական կայսրի դէպի Միջերկրական ծովն և Վեննա կատարած ուղևորութեան հետևանքը երևում է որպէս հաստատութիւն եռապետական դաշնակցութեան։

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ «ՆՈՐ-ԴԱՐ»-ԻՆ

—

ԲԵՐԼԻՆ, 10 ապրիլ. — Ռէյխստագը միաձայն ընդունեց պատգամաւոր Արենդի առաջարկութիւնը, որ է խնդրել կառավարութեանը եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել մենամարտների առաջն առնելու համար։

ՎԵՆՆԱ.— Երցհերցոգ Կարլ-Լիւդվիգն ընդունեց Վեննա եկած ռուսական և անգլիական զինուորական պատգամաւորներին։ «Neue Freie Presse»-ը հաղորդում է, որ պալատում. ճաշին, ներկայութեամբ ռուսաց զինուորական պատգամաւորութեան և դեսպանի, կ
Ֆրանց-Յօսէֆը Թագաւոր Կայսրի կե
ցըն առաջարկեց զգացուած կերպով

ՊՈՐՏ-ՍԱՅԻԴ.—Ռուսաց «Կորնիլ
չի» բաժանմունքը հասաւ այստեղ
մարդ)։

ԼՈՆԴՈՆ.—Մաֆեկինգից հաղոր
են, որ 1,500-2,000 բոյէրներ թն
նօթաձիգների հետ հաւաքուել են
ֆեկինգից 25 մղոն հեռաւորութե
անասունների համար արօրինի հ
վերցնելը զգուշացնելու նպատակով,
կալէս բոյէրները երկիւղ են կր
նորից Տրանսվաալ խուժելուց, աչքի
առաջ ունենալով զօրքերի կեդրոնացո
Մաֆեկինգում։

ՄԱՍՍՈՎԱ. — 2 անդացի Բաղդի
բերին յանձնել է Մենելիքի և
Մանգաշի նամակները։ Որովհետև մ
Սալսան չընդունեց նրան առաջարկ
նախնական պայմանները հաշտութ
կայացնելու համար, այդ պատճառ
ներալը խնդրում է վերադարձնել ն
մակները, յետ տալով և պայմանաթ
թը։ Մինչև նամակների վերադարձնե
մայօր Սալսան մնում է Մենելիքի բա
նակում, իբրև պատանդ, բայց անմիջ
պէս ազատութիւն կըստանայ, երբ ն
մակները վերադարձնի։ Բաղդիսերա
վաւերաթղթերն անյապաղ ուղարկ
Մենելիքին։ Հաշտութիւն կայացնել
մասին եղած բանակցութիւնները հ
մարւում են ընդհատուած։

ՊԱՐԻԶ, 11 ապրիլ.—Ընդհանուրի կա
ծիքով սպասում են մինիստրութեա
հրաժարականին։ Երեկոյեան ժամը 11-
մինիստրները դեռ խորհրդակցում էի
Դեռ են ոչ-մի վճիռ չի ընդունւա
Երեկոյեան ժամը 10-ին Բուրժուան գ
նաց Ելիսեան պալատը և Ֆօրի հե
խորհրդակցութիւն ունեցաւ, որը կ
ժամ տևեց։

Հաւատացնում են, որ Ֆօրը համա
ձայն է մինիստրութեան հրաժարական
ընդունելու, բայց այդ մասին պաշտօ
նապէս կըյայտարարուի միայն պատգա
մաւորների ժողովի նստեցից յետոյ։ Նա
խագահ Ֆօրը, ինչպէս ենթադրում ե
կաշխատի «հաշտութեան և կեդրոնաց
ման» կաբինետ կազմակերպել։ Հաւա
տացնում են, որ մինիստրութիւնը դալ
ձեալ հրաժարական կըտայ, եթէ մին
անգամ պալատը նրան վստահութիւ
յայտնի, որովհետև այդ բանով ոչ մ
կերպ դրութիւնը չի փոխւում։

ՊՈՐՏ-ՍԱԻԴ.—Ապրիլի 10-ին ֆրանսիական շոգենաւով ժամանեց Լի-Հունգ-Չանգը։ Այստեղից «Ռուսիա» շոգենաւ
դեսպանը ուղղակի Օդեսա կուղևորւ
որտեղ կըհասնի ապրիլի 14-ին։

Խմբագիր հրատարակիչ՝

ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թ. ՓԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է, որ կիրակի, ապրիլի 14-ին, առաւօտեան ժամը 11½-ին Սուրբ-Նշան եկեղեցու ծխական ուսումնարանի դահլիճում լինելու է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Պարապմունքի առարկաներն են.

ա) Անցեալ տարուայ երկու ընդհանուր ժողովների արձանագրութեանց ընթերցումը.

բ) Անցեալ տարուայ եկամտից հաշուի քննութիւնը.

գ) 1896 թ. համար կազմած նախահաշուի քննութիւնն ու հաստատութիւնը.

դ) Վարչութեան անցեալ տարուայ գործունէութեան տեղեկագիրը, և

ե) Վարչութիւնից հերթով դուրս եկող երեք անդամի և չորս փոխ-անդամի ընտրութիւնը։

3—2.

Тифлисъ Доз. цензурою 11-го Апрѣля 1896 г
Տպարան Ա. Մելիք-Շահնազարեանցի։
Типогр А. О. Меликъ-Шахназаріанца, Воронц. Набережн. церковный домъ